

ปกิณก:

บันทึกภูมิปัญญา: ภูมิปัญญาของคนล้านนา กรณีหมออินสม ลิทธิตัน

อรพินท์ ทรุฑจับนาค*

สมัคร สมวาง*

*สำนักงานแพทย์พื้นบ้านไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ผู้รับผิดชอบบทความ: Orapin-Kudjubnak2011@hotmail.com

บทนำ

การแพทย์พื้นบ้านล้านนา เป็นระบบการแพทย์พื้นบ้านของคนไทย ในภาคเหนือตอนบนที่ยังคงมีการใช้และดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน เชื่อมโยงสัมพันธ์กับวิถีชีวิต จิตวิญญาณ มิได้แปลกแยกจากธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนไปเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ แต่ชาวล้านนาส่วนใหญ่ยังคงยึดถือปฏิบัติและรู้จักที่จะเลือกรับวัฒนธรรมมาประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม เราจึงเห็นการใช้ยาสมุนไพรควบคู่ไปกับการใช้ยาแผนปัจจุบัน การบันทึกครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการบันทึกข้อมูลองค์ความรู้หมอพื้นบ้านจากบุคคลสู่ตำรา

วิธีการบันทึกภูมิปัญญา

การบันทึกภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนากรณีหมออินสม ลิทธิตันเป็นความร่วมมือระหว่างสถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์

ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานการแพทย์พื้นบ้านไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โดยถอดองค์ความรู้หมออินสม ณ สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ และการลงพื้นที่บ้านหมออินสม ลิทธิตัน

ข้อมูลหมอพื้นบ้าน

นายอินสม ลิทธิตันอายุ 63 ปีเลขที่ 52 หมู่ 3 บ้านป่าปวย ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูนได้รับการรับรองขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 มาตรา 33 (1)(ค) เป็นพ.ร.บ.เดิม ซึ่งตรงกับมาตรา 12(2)(8) ของพระราชบัญญัติวิชาชีพการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2556 การสืบทอดความรู้จากตา(นายหนู ไชยเดช)ที่เป็นหมอพื้นบ้านแบบองค์รวมคือ เป็นหมอพิธีกรรมบำบัด หมอกายภาพบำบัด และหมอสมนไพรบำบัด (น้อยหมื่น ลิทธิตัน) มีความรู้ด้านไสยศาสตร์ คือ ใช้มนต์พิธีต่างๆ และจากทวด(มารดาของตา) ยัง

เป็นหมอบีบเส้นและหมอบำบัด

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ได้เรียนรู้การตอกเส้น จากหมอดนรงค์ อุ่นจะนำโดยได้

ความชำนาญในการรักษาโรคเป็นการรักษาโรค โดยการแพทย์พื้นบ้านล้านนาแบบองค์รวม ประกอบด้วย

- พิธีกรรมบำบัด เช่น ดูหมอ-ดูเมื่อ ส่งเคราะห์-ส่งจน เรียกขวัญ บูชาเทียน สืบชะตา เป็นต้น

- กายบำบัด เช่น ย่ำขาง ตอกเส้น เอาเอ็น เพื่อรักษาอาการปวดเมื่อย โรคกระดูกทับเส้น และรักษาโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต

- สมุนไพรบำบัด โดยการปรุงยาสมุนไพร กว่า 30 วิธี เช่น ยาหม้อ ยารม ยาอบ ยาอาบ ยาลัก ยาประคบ ยาสูบ และยารับประทาน เป็นต้น

- อาหารบำบัด เช่น อาหารตามฤดูกาล อาหารร้อน-เย็น อาหารตามธาตุ อาหารเพิ่มพลัง เป็นต้น

องค์ความรู้การนวดตอกเส้น รักษาอัมพฤกษ์

อัมพาต

การตอกเส้นเป็นการรักษาแบบพื้นบ้านล้านนา มาแต่สมัยปู่ย่าตาทวด อุปกรณ์ในการตอกเส้น คือ ฆ้อน และลิ้ม ซึ่งทำมาจากไม้ที่ถูกฟ้าผ่า หรือแกนไม้ มะขาม เพราะมีความเชื่อว่า ทำให้พยาธิโรคแทรกซึม เกรงขาม สมัยก่อนใช้ข่าข้างหรือเขาสัตว์ทำเป็นลิ้มตอก

อุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษา

ฆ้อน ทำมาจากไม้เนื้อแข็งที่ถูกฟ้าผ่า หากเป็น ไม้มะขามไม่ถูกฟ้าผ่าก็สามารถใช้ได้ เพราะโรคจะได้ เกรงขาม

ลิ้ม ทำจากไม้เนื้อแข็งที่ถูกฟ้าผ่าและไม้มะขาม ความยาวประมาณ 6 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้ว ลักษณะรูปทรงกรวยปลายที่วางบนผิวผู้ป่วยประมาณ 3 เซนติเมตร

น้ำมัน น้ำมันที่ใช้ทำมาจากหัวไพล, สะพานกั้น, เสนียดดำ (ภาคเหนือเรียกบัวลาขาว), ขมิ้น, ตะไคร้ วานทางจระเข้, เกล็ดพังพอนทั้ง 2, ผักเสี้ยนผีดอก เหลือง, เถาวัลย์เปรียง, เถาเอ็นอ่อน

สมุนไพรหลักมี 3 ชนิด หัวไพล เสนียด สะพานกั้น

สารที่ช่วยให้น้ำมันอยู่ได้นาน ได้แก่ การบูร, พิมเสน, เมนทอล, น้ำมันอบเชย, น้ำมันสะระแหน่ ลูกประคบ มีส่วนประกอบสมุนไพร คือ ผิวมะกรูด, ใบมะขาม, ใบส้มป่อย, ผักเสี้ยนผี, เปลือกเพกา, เปลือกมะรุ้ม, ไพล, สะพานกั้น, เสนียด

ขั้นตอนการรักษาอัมพฤกษ์ อัมพาต

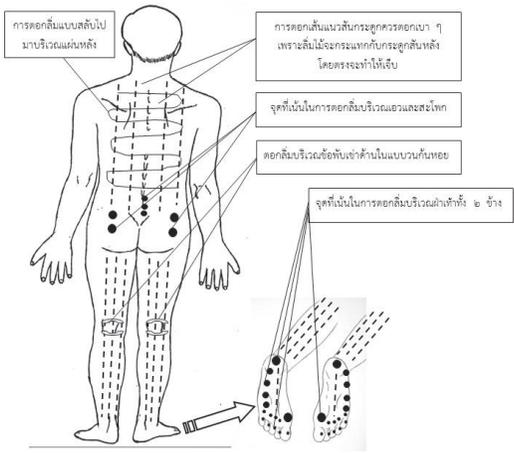
1. นวดน้ำมันเพื่อผ่อนคลายกล้ามเนื้อผู้ป่วย โดยใช้ปลายนิ้วทั้ง 4 นิ้วสัมผัสกับผู้ป่วย ใช้เวลานาน 10 นาที

2. ตอกเส้นรักษาผู้ป่วย ใช้เวลาประมาณ 20

นาทึ มี 5 ท่า ดังนี้

ท่าที่ 1 นอนคว่ำหน้า

- จุดสำคัญที่ตอกเส้น คือ หลัง, เอว, สะโพก, ขาทิ้ง 2 ข้าง, ฝ่าเท้าทั้ง 2 ข้าง

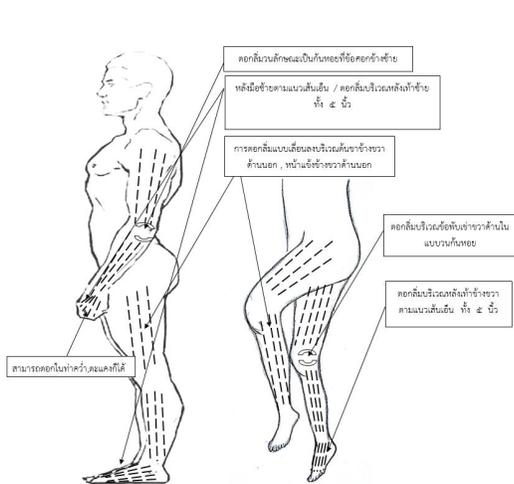

ท่าที่ 2 นอนตะแคงขวา แขนเหยียดตรงชิดลำตัว

- จุดสำคัญที่ตอกเส้น คือ แขนข้างซ้าย, ขาด้านนอกข้างซ้าย, ขาด้านในข้างขวา, หลังเท้าข้างซ้าย

- ตอกเส้นลักษณะวนกันหอยที่บริเวณหัวเข่าด้านในข้างขวา, ข้อศอกข้างซ้าย

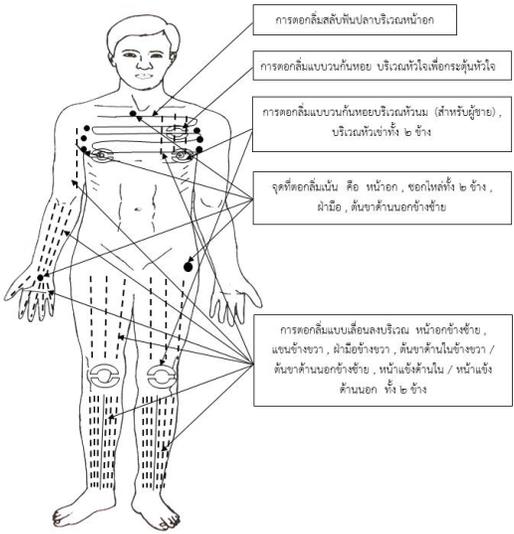
ท่าที่ 3 นอนหงาย แขนฝ่ามือทั้ง 2 ข้าง

- จุดสำคัญที่ตอกเส้น คือ รอยต่อต้นแขนกับหัวไหล่ทั้ง 2 ข้าง, หน้าอก, แขนด้านใน ข้างขวา, ต้นขาด้านในข้างขวา / ต้นขาด้านนอกข้างซ้าย, หน้าแข้งด้านใน / หน้าแข้งด้านนอก ทั้ง 2 ข้าง

- มีการตอกเส้น 3 ลักษณะ คือ

1. ตอกเส้นแบบสลับไปมาตรงบริเวณหน้าอก
2. ตอกเส้นแบบวนกันหอยบริเวณหัวใจเพื่อกระตุ้นหัวใจ บริเวณหัวนมทั้ง 2 ข้าง, หัวเข่าทั้ง 2 ข้าง
3. การตอกแบบเลื่อนลึกลงล่างบริเวณหน้าอกข้างซ้าย, แขนข้างขวา, ขาทิ้ง 2 ข้าง

ตัว

- จุดสำคัญที่ตอกเส้น คือ แขนด้านนอกข้างขวา, หลังข้างขวา, ต้นขาด้านนอกข้างขวา หน้าแข้งด้านนอกข้างขวา, หลังเท้าข้างขวา

ท่าที่ 5 ท่านั่งก้มหน้าเล็กน้อย

แพร่แก่ผู้สนใจทั่วไป เผยแพร่ความรู้พร้อมทั้งตอบ
ปัญหาทางรายการวิทยุชุมชน

บทสรุปและข้อคิดเห็นของคณะกรรมการบันทึก องค์ความรู้

คณะกรรมการได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการแพทย์ล้าน
นา กรณีหม่ออินสม สิทธิตัน โดยเฉพาะแนวเส้นใน

การตอกเส้นรักษา แต่ละอาการแต่ละอย่าง แต่สิ่ง
หนึ่งที่คณะกรรมการยังไม่ทราบว่าฉบับที่องค์ความรู้
อย่างไร คือ หน้าที่ของการตอกเส้นว่าจะเป็นเท่าใด
ดังนั้นการเรียนรู้และบันทึกในเรื่องนี้ควรต้องใช้วิธี
ปฏิบัติการร่วมด้วย เช่น ต้องตอกเส้นให้กับคุณ
หมอเพื่อกำหนดน้ำหนักและแรงตอกแต่ละจุดของผู้
เรียนรู้